

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Doe het zelf? Strategieën om je veiliger te voelen tijdens een avond uit

Brands, J.; Doorn, J. van

Citation

Brands, J., & Doorn, J. van. (2018). Doe het zelf? Strategieën om je veiliger te voelen tijdens een avond uit. *Justitiële Verkenningen*, 44(6), 83-99.
doi:10.5553/JV/016758502018044006005

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/72427>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Doe het zelf? Strategieën om je veiliger te voelen tijdens een avond uit

*Jelle Brands en Janne van Doorn**

Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw staat de *fear of crime* stevast op de politieke en wetenschappelijke agenda. In Nederlands onderzoek spreekt men ook wel, meer algemeen, over (on)veiligheidsbeleving. Tot dusver hebben onderzoekers op dit terrein zich onder andere beziggehouden met het achterhalen van de oorzaken van onveiligheidsgevoelens en -beleving en het vinden van methoden om deze gevoelens tegen te gaan. Daarbij is ruimschoots aandacht besteed aan de fysieke en sociale (leef)omgeving van het individu. Ook (karakter)eigenschappen van de persoon zijn al veelvuldig bestudeerd in relatie tot onveiligheidsbeleving.

Er is echter vrij weinig aandacht voor de *agency* die individuen – al dan niet – bezitten om de veiligheidsbeleving te beïnvloeden op de momenten dat deze onder druk staat. Panelli e.a. (2005) stellen zelfs dat de benadering van onveiligheidsbeleving onder burgers te ‘*victim focussed*’ is geweest. In plaats van ‘machteloze’ en ‘hulpbehoevende’ slachtoffers zijn burgers volgens Van der Burgt (2015) evenzeer *social agents*, die (kunnen) handelen om hun eigen veiligheid te managen (zie ook Jackson & Gray 2009). In meer algemene zin benadrukken Crawford en Hutchinson (2015, p. 1188) de noodzaak beter zicht te krijgen op ‘de dagelijkse praktijken op basis waarvan burgers ook veiligheid voor zichzelf organiseren’. Juist hierop zal het onderhavige artikel zich richten.

Daarbij zij opgemerkt dat er binnen (inter)nationaal wetenschappelijk onderzoek wel degelijk geschreven is over angst voor criminaliteit en daaraan gerelateerde gedragsaanpassingen. Daarbij ligt het accent vaak op vermijdingsgedrag als gevolg van geanticiperde angst. Deze

* Dr. J. Brands is universitair docent aan het Instituut Strafrecht en Criminologie van de Universiteit Leiden. Dr. J. van Doorn is universitair docent aan het Instituut Strafrecht en Criminologie van de Universiteit Leiden.

krijgt (soms) vorm op basis van ervaringen uit de eerste, maar (vaker) ook de tweede hand. Dergelijk onderzoek heeft tot tal van relevante inzichten geleid. Zo blijkt inderdaad dat sommige burgers delen van de stad vermijden, of 's avonds liever niet meer van huis gaan omdat zij angstig zijn of zich zorgen maken over hun eigen veiligheid (Reid e.a. 1998; Riger e.a. 1982; Starkweather 2007; Wesely & Gaarder 2004). Op basis van het vermijdingsgedrag wordt angst voor criminaliteit bij wijze van spreken op voorhand 'uitgesloten': burgers stellen zich niet (langer) bloot aan datgeen wat doorgaat voor een gevaarlijke omgeving.

Het voorgaande betekent, tegelijkertijd, dat dergelijk onderzoek in beperktere mate aandacht besteed heeft aan of en hoe burgers hun gedrag aanpassen wanneer zij angst 'on the spot' ervaren. Ons onderzoek beoogt juist op dat aspect bij te dragen aan de bestaande kennis. Daarnaast sluit deze studie nadrukkelijk aan bij onderzoeken die *fear of crime* (ook) opvatten als zijnde een dynamische ervaring, variabel door tijd en ruimte (Brands e.a. 2015; Jackson 2005; Solymosi e.a. 2015). Gabriel en Greve (2003) spreken ook wel over *fear of crime* als 'momentary affective state that varies within a person according to the situation at hand' (p. 601).¹ *Fear of crime* is dus (ook) situationeel ingegeven, een 'gebeurtenis', waarbij een veelheid aan omstandigheden bijdraagt aan het ontwikkelen en/of wegebben van veiligheidsbeleving. Het aanpassen van het gedrag, op het moment dat angst voor criminaliteit ervaren wordt, kunnen we – redenerend vanuit voorgaande opvatting – ook opvatten als een van deze omstandigheden. Welke strategieën deelnemers toepassen en welke gedragsaanpassingen zij maken in juist die momenten dat onveiligheidsbeleving zich ontwikkelt, of op de voorgrond treedt, wordt in de onderhavige studie onderzocht.

Daarbij is ons onderzoek gericht op een specifieke onderzoeksgroep, namelijk Utrechtse studenten, en op een specifieke onderzoekcontext, namelijk de stedelijke nacht en stedelijke uitgaansgebieden in het bijzonder. Niet alleen heeft de stedelijke nacht vergeleken met de dag minder aandacht gekregen in onderzoek (Van Liempt & Van Aalst 2013; Williams 2008), daarnaast lokt de stedelijke nacht volgens File-

1 Dit impliceert nadrukkelijk niet dat 'traits' (zie Gabriel & Greve 2003) en (karakter)eigenschappen van de persoon er niet toe doen, deze werken ons inziens wel degelijk door in de situationele ervaring van *fear of crime*. Dat verklaart ook waarom de ene persoon een op het oog zelfde situatie soms anders waardeert dan een andere persoon (zie ook Brands & Van Aalst 2017).

born (2016) ook andersoortige reacties uit in relatie tot de ervaren veiligheid. Hoewel wij ons er terdege van bewust zijn dat het uitgaanspubliek niet te reduceren is tot studenten, blijken studenten tegelijkertijd wel een groot aandeel te hebben in het uitgaansleven, en zeker in studentensteden (Chatterton 1999; Schwanen e.a. 2012) zoals Utrecht. Op basis van het bovenstaande staan de volgende vragen centraal in het onderhavige onderzoek:

1. Hoe ervaren deelnemende Utrechtse studenten hun veiligheid op weg naar, binnen en op de terugweg van stedelijke uitgaansgebieden?
2. In hoeverre gebruiken deelnemende Utrechtse studenten strategieën om om te gaan met de momenten waarop onveiligheid ervaren wordt, en welke?

Aanknopingspunten uit eerder onderzoek

Reid e.a. (1998) beschrijven dat burgers verschillende technieken en strategieën toepassen om hun eigen veiligheid te waarborgen wanneer blootstelling aan onveilige situaties onvermijdelijk is, of wanneer burgers niet de moeite willen doen om de situatie te vermijden. In dergelijke situaties kunnen burgers volgens Van der Burgt (2015) ‘*risk-confronting*’ strategieën inzetten, of ‘doen zij’ aan ‘*risk management*’ (Riger e.a. 1982). De literatuur maakt vervolgens onderscheid naar fysieke strategieën en sociale vaardigheden. In verwijzing naar fysieke strategieën rapporteren verschillende onderzoeken hoe deelnemers op creatieve wijze alledaagse voorwerpen hanteren als ‘wapen’ op die momenten dat zij zich onprettig voelen (Reid e.a. 1998; Riger e.a. 1982; Starkweather 2007; Wesely & Gaarder 2004). Ook wordt het gebruik van een mobiele telefoon geregeld genoemd in de literatuur (Starkweather 2007; Wesely & Gaarder 2004). Het gebruik van deze voorwerpen maakt dat personen zich ook op het moment zelf prettiger kunnen voelen. Bij sociale vaardigheden valt te denken aan het vermijden van oogcontact in een situatie die als onprettig wordt ervaren (Riger e.a. 1982). Koskela noemt daarentegen ‘*the bold walk*’ als strategie die deelnemende vrouwen aan haar onderzoek gebruiken om om te gaan met beangstigende situaties: ‘This means that their appearance constantly projects the message that they are not afraid. They walk determinedly with confident steps and keep their head up

when meeting someone' (Koskela 1997, p. 309; zie ook Van der Burgt 2015). In de onderzoeken van Reid e.a. (1998) en Starkweather (2007) vertellen deelnemers alerter te zijn in zekere situaties en hun bewustzijn van de omgeving te verhogen als middel om angst voor criminaliteit het hoofd te bieden. Dit omvatte ook het zoeken naar vluchtroutes en het (continu) beoordelen van de situatie. De onderzoeken van Starkweather (2007) en Wesely en Gaarder (2004) laten ook zien hoe het hebben van gezelschap angstgevoelens weg kan nemen in situaties die anders wel als onveilig ervaren zouden worden. Tot slot refereren studies aan meer psychologische strategieën die mensen toepassen om angst voor criminaliteit te managen. Ook dergelijke strategieën kunnen meer situationeel, op het moment zelf, worden toegepast. Onder dergelijke strategieën vallen '*empowerment*' (d.w.z. machtig(er) voelen; Van der Burgt 2015) en '*assertions of confidence*' (d.w.z. zelfverzekerdheid; Starkweather 2007).

Methoden van onderzoek

Deze studie beoogt invulling te geven aan de gestelde doelen op basis van interviews met Utrechtse studenten. De deelnemende studenten zijn geworven op drie wooncomplexen van de SSH Utrecht (Ina Boudier Bakkerlaan (IBB), nabij het centrum van Utrecht; de Uithof, aan de rand van Utrecht; Warande, aan de rand van Zeist nabij Utrecht) (1) door bewoners aan te spreken op het complex, (2) door aanplakbiljetten op te hangen, met de vraag contact op te nemen met de onderzoekers, en (3) door middel van *snowball sampling*. Tijdens het werven is potentiële deelnemers gevraagd of zij enige uitgaanservaring hadden als criterium voor deelname.

Uiteindelijk hebben achttien vrouwen en twaalf mannen deelgenomen aan het onderzoek, met een gemiddelde leeftijd van 21,5 jaar. Alle deelnemers volgden op het moment van deelname een hbo- of wo-opleiding. Alle interviews zijn opgenomen, en duurden tussen de 45 en 60 minuten. Alle opnames zijn getranscribeerd, en gecodeerd met behulp van ATLAS.ti. Het coderen vond plaats in twee fases. In de eerste fase zijn de dertig transcripten in hun geheel doorgenomen, en zijn de delen van de interviews die informatie bevatten over thematiek

die centraal staat in deze bijdrage² ‘initieel gecodeerd’, waarbij de kwalitatieve data opgedeeld worden ‘into discrete parts, closely examining them, and comparing them for similarities and differences’ (Saldaña 2009, p. 81). De tekstfragmenten die raakvlak vertoonden met de thematiek zijn vervolgens descriptief samengevat tot een code en/of ‘InVivo’ gecodeerd, waarbij uitspraken door de deelnemer direct als code worden overgenomen (Saldaña 2009, p. 71-77, 85). In de tweede fase heeft ‘focussed coding’ plaatsgevonden, waarbij ‘focused coding searches for the most frequent or significant initial codes to develop “the most salient categories” in the data corpus’ (Saldaña 2009, p. 155). Kortom: op basis van een meer uitgebreid (initieel) codeersysteem worden hieronder de thema’s besproken die in de data het duidelijkst op de voorgrond traden.

Hoe veilig voelen de studenten zich tijdens de Utrechtse uitgaansnacht?

De geïnterviewde studenten blijken zich over het algemeen behoorlijk veilig te voelen in het centrale uitgaansgebied van Utrecht. Dit valt onder andere af te leiden uit de scores (-3 zeer onprettig, +3 zeer prettig) die de studenten gaven aan twee archetypische Utrechtse uitgaanssituaties, die hun tijdens de interviews door middel van een foto werden voorgelegd: de Nobelstraat ($M=1.2$) en de Neude ($M=1.8$) (zie ook Brands & Van Aalst 2017).

Dat de studenten zich behoorlijk veilig voelen tijdens hun avonden uit in het uitgaansgebied van Utrecht wordt ook benadrukt tijdens de interviews, onder andere als de terugweg, na afloop van de uitgaansavond/-nacht ter sprake komt.³ Daarbij zet een aantal deelnemers de ‘veilige binnenstad’ af tegen meer afgelegen gebieden in, of net buiten,

2 Van belang te benoemen is dat bovengenoemde data eerder gebruikt zijn voor een Engelstalige en Nederlandstalige publicatie (Brands e.a. 2015; Brands & Van Aalst 2017). Anders dan bij eerdergenoemde stukken richt de analyse zich hier specifiek op veiligheidsreacties en -strategieën in de stedelijke context gedurende de nacht.

3 Maar ook wanneer teruggeblikt wordt op het uitgaansleven, toen de studenten nog bij hun ouders woonden.

de stad die zij soms als minder veilig ervaren.⁴ Wanneer wij Urja⁵ vragen of zij zich wel eens onprettig voelt wanneer zij zich alleen op de fiets verplaatst tijdens de stedelijke uitgaansnacht, zegt zij:

‘Ja, hier op de Uithof wel. Ja in de stad maakt het me niet zoveel uit eigenlijk maar ja, gewoon hier op de Uithof wel.’

Ook Ursel laat weten:

‘Het is zo ik heb zeg maar altijd het idee in een drukke binnenstad overkomt je niks en dan het is meer dan de weg naar huis, als je door dat donkere, niemandsland zeg maar. Ik heb het idee de binnenstad, dat is wel redelijk veilig.’

Uit de analyse blijkt eveneens dat bewoners van de Warande en de Uithof wat vaker spreken over onveiligheidsbeleving op de terugweg van het uitgaan dan bewoners van de IBB. Ook lijkt dit onderwerp meer op de voorgrond te treden tijdens de interviews met de vrouwelijke studenten, hoewel ook een aantal mannen aangeeft zich niet altijd, en geheel, op hun gemak te voelen binnen dergelijke situaties.

Vermijdingsgedrag

Tijdens de interviews is met de deelnemers ook gesproken over of zij bepaalde gebieden in Utrecht (op bepaalde tijden) zouden vermijden, omdat zij zich er onveilig voelen. Daarbij benoemen alle deelnemers wel een aantal locaties. Tegelijkertijd benadrukken verschillende deelnemers, zoals Ina, dat:

‘[ik me kan] voorstellen dat ik me niet uitermate prettig zou voelen als ik in m’n eentje van en naar de Uithof moet rijden ’s nachts. Maar ja, goed, dan hoef ik ook niet [daar te zijn] dus daar hoef ik mij niet druk om te maken.’

4 Terwijl in enkele interviews ook gesproken wordt over negatieve beeldvorming van ‘de (binnen)stedelijke nacht’ in de media, en de wijze waarop dit de veiligheidsbeleving negatief kan beïnvloeden.

5 Alle namen van de deelnemers zijn gefingeerd. De gefingeerde naam duidt het geslacht van de deelnemer, en de eerste letter duidt tevens de woonlocatie (‘I’ voor Ina Boudier Bakkerlaan, ‘U’ voor Uithof, ‘W’ voor Warande).

Ook Immanuel geeft aan: 'Nou ja, het is ook dat ik er niet vaak kom. Ik kan niet echt uit ervaring spreken ofzo.' Het voorgaande suggereert dat er een verschil bestaat tussen *geen reden hebben om een zeker gebied aan te doen* (waar je je waarschijnlijk onveilig zou voelen), omdat het niet binnen het dagelijks activiteitenpatroon valt, en het *vermijden* van gebieden die wel binnen het dagelijks activiteitenpatroon vallen (doordat je je er onveilig voelt). Dit betekent ook dat het van belang is vermijdingsgedrag gerelateerd aan onveiligheidsbeleving te onderzoeken binnen scenario's die realistisch zijn voor de deelnemers aan het onderzoek (zie ook Ferraro & LaGrange 1987; Farrall e.a. 2012). Resultaten leveren anders een te algemeen, en mogelijk vertekenend, beeld op.

Zoals hierboven al kort werd aangekaart, blijken de trajecten tussen de woonlocatie (Uithof en Warande) en het centrale uitgaansgebied van Utrecht wel binnen het activiteitenpatroon van de studenten te vallen, maar gebruikt een aantal van de studenten die trajecten 's nachts, alleen op de fiets, liever niet. Hoewel de studenten vervolgens verschillende strategieën met ons doorspreken die hun alsnog in staat stellen om deze trajecten te overbruggen (zie hieronder), zou het ontbreken van zulke strategieën voor een aantal studenten vermoedelijk in daadwerkelijk vermijdingsgedrag resulteren.

Wanneer we specifiek de ervaringen van de studenten met het Utrechtse centrale uitgaansgebied bespreken, treden nagenoeg geen gebieden op de voorgrond die deelnemers actief, en op voorhand, vermijden omdat zij zich er niet prettig voelen. Wel geven enkele deelnemers aan dat zij bepaalde situaties vermijden, wanneer er zich op het moment zelf een mate van onveiligheid ontwikkelt, of lijkt te ontwikkelen. Zo geeft Upton aan:

'Ik denk dat het meer context is. Waar het in komt, zegmaar. Dat je dus een plaats hebt waar dus iets gebeurt. Dan maakt de plaats op zich niet uit, maar dan is het zegmaar [van] wat er gebeurt. (...).'

Hij legt het voorgaande verder uit aan de hand van het voorbeeld van een stadspark. Niet de aanwijsbare plek van het park (de locatie op een kaart), maar een optelsom van de kenmerken geldend voor dat park op dat moment – in dit geval donkerte en de aanwezigheid van smoezelende personen – resulteert voor Upton in een gevoel van onbehagen en/of onveiligheid. Ook Whitney noemt het belang van de

context: 'Dat daar dan inderdaad jongeren staan of dat je dan moet pinnen terwijl je daar alleen staat.' Enkele deelnemers geven ook expliciet aan op zoek te gaan naar manieren waarop de dreiging omzeild kan worden:

'(...) [D]at hangt er vanaf of die hangjongeren er zijn op zo'n moment. Dus eigenlijk kom ik daar dan al. Maar dan vermijd ik die locatie misschien bij het zien daarvan. Dus op zichzelf vermijd ik de locatie niet. Maar het kan wel tot een andere route leiden op het moment.' (Irving)

Op basis van het voorgaande blijkt dus dat er slechts enkele trajecten/locaties zijn die studenten op voorhand liever niet ('s nachts, alleen op de fiets) aandoen. Tegelijkertijd blijkt dat deelnemers wel degelijk, op zekere momenten, vrij doelbewust een 'omweg' kunnen nemen om zich op het moment zelf prettiger en veiliger te voelen. In de interviews varieert dit van 'met een boogje' om een groep heen lopen en wisselen van straathelft tot een andere straat inslaan.

Ander vervoer en 'gezelschap' op onprettige trajecten

Hierboven werd er al aan gerefereerd dat verschillende studenten strategieën toepassen om zichzelf prettiger te voelen in situaties waarin zij zich anders niet op hun gemak zouden voelen. Over het traject tussen de woonlocatie en het uitgaansgebied van Utrecht zegt Willa bijvoorbeeld:

'Het is een half uur fietsen van Zeist naar Utrecht (...) ik vind dat gewoon niet fijn, ik voel me niet veilig daar. Ik doe het alleen als er iemand meefietst.'

Una noemt, naast samen fietsen, het gebruik van de bus:

'[J]e hoort gewoon wel verhalen dat er, dat er meisjes zijn aangerand en dan denk ik dan moet je het ook niet op zoeken, als het niet nodig is, pak dan gewoon de bus of fiets met iemand.'

Door op het traject van en naar het uitgaansgebied van Utrecht de bus te nemen, of door samen te fietsen, organiseren deelnemers ook hun

eigen veiligheid(sbeleving). De redenen waarom de studenten zich prettiger voelen wanneer zij samen fietsen, worden ook uitgebreid besproken: op het moment zelf zorgt het voor afleiding (van de anders onprettige situatie) en maakt het de persoon minder benaderbaar en een minder aantrekkelijk doelwit (samen 'sta je sterker').

Ook Wilhelmina onderstreept nog eens de hierboven genoemde alternatieven, maar duidt tegelijkertijd 'de kosten' van het alternatief:

'Ik probeer bijvoorbeeld als we feest hebben op woensdag, want (...) dan is er geen nachtbus, dan probeer ik altijd te regelen dat ik samen kan fietsen. En ook met de borrel is het wel van oké het is nu 5 minuten voor 1, nu moeten we weg, want de laatste bus komt (...). En dan ga ik ook niet langer blijven ofzo.'

Ook Iris zegt:

'[I]k wil het liefste dan altijd gelijk naar huis (...) maar soms weet je ook weer met terug fietsen, als iedereen nog even blijft hangen, doe ik ook nog een drankje zodat we wel met zijn allen daar [het sportcomplex op de Uithof] weg kunnen fietsen.'

Aan de ene kant resulteren de busdienst en de mogelijkheid om samen te fietsen in een groter veiligheidsgevoel, maar aan de andere kant leveren de deelnemers ook wat in op de individuele bewegingsvrijheid. Immers, hun bewegingsvrijheid raakt in dit geval inherent gekoppeld aan de *timetable* van de bus en/of de beschikbaarheid van anderen om mee naar huis te fietsen, en hun planning die avond.

Alert zijn

Tijdens de interviews worden ook situaties besproken waarin alternatief vervoer niet beschikbaar is, of waarin de geïnterviewde student er bijvoorbeeld 'alleen voor stond'. Daarbij treedt 'alertheid' of 'op de hoede zijn' op de voorgrond als een veelbesproken strategie waarmee deelnemers proberen hun onveiligheidsbeleving te compenseren. Met deze alertheid of waakzaamheid lijken tegelijkertijd ook bepaalde, concrete, handelingen en praktijken samen te gaan. Een veelbesproken handeling betreft het bij de hand houden van een mobiele tele-

foon. Isabella – die als een van de weinigen concreet slachtofferervaringen (van straatintimidatie) met ons bespreekt – zegt bijvoorbeeld:

‘Als je heel ver om moet rijden als je een andere route wil nemen [en ik dat dus niet doe]. Of als ik ’s avonds ergens op het station sta en ik voel me niet fijn dan bel ik ook wel eens iemand, mijn vriend ofzo van blijf even aan de lijn. Want ik voel me niet fijn of er staat iemand raar te doen.’

Waar Isabella comfort lijkt te vinden in de bekende aan de andere kant van de lijn (die kan handelen, mocht er wat gebeuren), plaatst Urmela het hanteren van een telefoon binnen een meer preventief kader:

‘(...) [I]k denk dat dan ook minder snel iets gebeurt als mensen je gewoon zien praten (...), er is iemand aan de andere kant van de telefoon die weet waar je bent, ik denk wel [dat] dat mensen een beetje stopt om iets met jou te gaan doen.’

Weer andere deelnemers benoemen dat het gebruik van een mobiele telefoon hen afleidt van een spannende situatie, zoals we ook hierboven met samen fietsen zagen.

Naast het gebruik van een mobiele telefoon wordt ook het gebruik van een fiets, in plaats van lopen, uitvoerig besproken tijdens de interviews. Op de fiets ben je ‘iets wendbaarder, sneller, sneller weg. Mocht er wat misgaan ofzo’, aldus Ian. Volgens enkele deelnemers heb je op de fiets ook een beter overzicht, en sommige deelnemers denken dat zij op de fiets een kleinere kans hebben om aangesproken of aangevalen te worden. De algemene tendens in de interviews is tevens dat deelnemers zich op de fiets minder kwetsbaar voelen dan lopend. Irving laat ook weten

‘dat je op de fiets gemakkelijker (...) als er een situatie zou zijn waar je, die je als onprettig beoordeelt, [dat je er] bij wijze van spreken omheen kan rijden’.

En ook Wesley geeft aan:

‘[O]p de fiets ben je dan, ja toch sneller dus dan heb je eerder een beeld van hoe de weg gaat (...) of je daar wel of niet naartoe zou willen (...) en dus ook sneller je gevoel van onveiligheid kwijtraken of bevestigd zien.’

Op de fiets zijn stelt de studenten in staat zo nodig een omweg te nemen of om sneller om te keren, en zich aldus prettiger te voelen. Vanuit de interviews wordt het desalniettemin niet geheel duidelijk hoe alertheid, handelen (bijvoorbeeld het hanteren van een telefoon, of (sneller) fietsen in plaats van lopen) en onveiligheidsbeleving (temporeel) geordend zijn. Het alert zijn op de situatie – en het handelen hierbinnen – duidt enerzijds op een ervaring van ongemak (bijvoorbeeld zorgen om aangevallen te worden), maar anderzijds lijkt het deze zelfde ervaring (van ongemak) wat te ‘sussen’, of misschien beter te stabiliseren.

Mentale strategieën

De omgang met onveiligheidsgevoelens uit zich niet enkel in het toepassen van fysieke strategieën en/of sociale vaardigheden. Sommige studenten proberen als het ware ook op zichzelf in te praten. Bijvoorbeeld: de kans dat iets gebeurt als klein schatten, uitgaan van het goede, en er niet te veel aandacht aan willen besteden. Zo vertelt Inez:

‘Het is natuurlijk ook hoeveel aandacht je eraan wilt besteden en het is misschien ook een soort van manier van ja, er mee omgaan zeg maar dat je er gewoon weinig aandacht aan besteedt en dat je rationeel weet hoe groot de kansen zijn en dan er geen energie d'r aan wilt besteden.’

Ursula geeft in dit kader aan:

‘(...) er niet vanuit [te] gaan dat het dan per se meteen slecht is. Dat er iets met je gaat gebeuren (...) Maar je moet gewoon even nadenken en dan moet je gewoon een beetje nuchter zijn en dan moet je gewoon denken nou ja de kans is heel klein dus boeiend.’

Het is onduidelijk in hoeverre dit laatste een strategie is waarmee deelnemers zichzelf proberen moed in te praten, of dat het een illustratie is van *unrealistic optimism* (zie Jefferson e.a. 2017), wat inhoudt dat mensen van zichzelf makkelijker denken dat hun niets zal overkomen. Zo geeft Usher aan dat er voor hem persoonlijk vooral sprake is van ‘(...) naïviteit omdat er nooit wat is gebeurd, daarom denk ik mij zal niets gebeuren en als smoes bedenk ik dan dat’.

Deze mentale strategieën helpen soms ook om een bepaalde situatie die niet prettig aanvoelt wel te trotseren, en om een mate van *boldness* en zelfverzekerdheid te faciliteren. Inez:

‘Rationeel heb ik mezelf gewoon ooit aangeleerd of zo denk ik misschien ook om, je moet er gewoon van uitgaan dat er niks gebeurt. Je kan wel altijd gaan liggen denken: oh nee oh nee, nee dus ik ga er ook van uit, ik bedoel het is natuurlijk wel, je kan er heel hard bij gaan nadenken hoe eng het allemaal is of je kan gewoon doorlopen.’

Kortom: de deelnemers lijken ook in de situatie zelf een aantal mentale strategieën in te zetten en zich daarmee in situaties gerust te stellen.

Conclusie

Op basis van interviews onderzocht de onderhavige studie de veiligheidsbeleving onder dertig Utrechtse studenten tijdens hun avonden uit, en de manieren waarop zij ook veiligheid voor zichzelf organiseren. De resultaten van dit onderzoek tonen dat de deelnemende studenten zich over het algemeen op hun gemak lijken te voelen tijdens hun avonden uit in het uitgaansgebied van Utrecht. Op basis van het voorgaande blijkt veelal ook niet dat de deelnemende studenten actief, en op voorhand, bepaalde delen van het uitgaansgebied van Utrecht vermijden.

Wel geven verschillende deelnemers aan zich op een aantal trajecten van en naar het uitgaansgebied minder prettig te voelen, en omschrijven zij specifieke voorvallen en situaties waarin zij zich onveilig voelden tijdens het uitgaan. Daarbij worden ook verschillende strategieën besproken waarmee zij in zulke situaties veiligheid voor zichzelf kunnen organiseren. Deze strategieën variëren van op het moment zelf de situatie vermijden, zich samen verplaatsen en een ander vervoermiddel kiezen tot alert(er) worden op de situatie en daarbinnen bepaalde handelingen verrichten. Sommige deelnemers benoemen ook dat zij op zichzelf inpraten om zich prettiger te voelen op het moment dat de veiligheidsbeleving onder druk staat. Zo geeft een aantal deelnemers aan hun angst of zorgen ‘weg te redeneren’. Bijvoorbeeld door zichzelf moed in te praten om toch (zelfverzekerd) langs

een groepje hangjongeren te lopen. Dit laatste zien we terug in de literatuur over *boldness* (Koskela 1997). Een mentale strategie die ook herhaaldelijk naar voren is gekomen in de interviews betreft een meer nuchtere blik en de gedachte hanteren dat de kans dat er iets gebeurt klein is.

Ons resultaat onderschrijft het beeld dat geopperd wordt in de literatuur van burgers als '*social agents*', die (kunnen) handelen om hun eigen veiligheid te managen (zie Crawford & Hutchinson 2015; Panelli e.a. 2005; Van der Burgt 2015). Hoewel eerdere studies die ingaan op vermijdingsgedrag (zie het begin van deze bijdrage) eveneens *agency* van burgers onderschrijven met het oog op het organiseren van hun eigen veiligheid, bestaat er volgens ons een duidelijk verschil met de strategieën die op de voorgrond treden op basis van ons resultaat. Waar vermijdingsgedrag (ook, en per definitie) de individuele bewegingsvrijheid ondermijnt en de toegang tot activiteiten in de openbare ruimten van de stad inperkt, stellen gedragingen zoals die hierboven behandeld zijn deelnemende Utrechtse studenten (ook) in staat '[to] actively produce, define and reclaim space' (Koskela 1997, p. 304-305). Ze ondersteunen een manier van 'situationele coping' die ook bevrijdend kan werken, en op basis waarvan burgers zichzelf in staat stellen de straten en pleinen van de stad te gebruiken.

Aan de andere kant zien we tevens dat bepaalde strategieën juist ook een vermindering van vrijheid tot consequentie kunnen hebben. Zo zien we dat strategieën als samen fietsen, of veranderen van vervoermiddel, deelnemers in staat stellen om zich veilig te voelen op zekere trajecten en zich deze toe te eigenen (zie hierboven), maar dat die ook beperkingen in de bewegingsvrijheid kunnen opleveren wanneer er een bepaalde afhankelijkheid (van anderen of in tijd) optreedt. Dit lijkt minder het geval te zijn wanneer deelnemers refereren aan alertheid en waakzaamheid. Tegelijkertijd lijkt alertheid al een duidelijkere opmaat naar een situatie waarin onveiligheid ervaren wordt, waardoor deelnemers zich niet geheel op hun gemak voelen. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op het beter begrijpen, en in kaart brengen, van voornoemde balans door strategieën om veiligheidsbeleving te organiseren, veiligheidsbeleving en inperking van de bewegingsvrijheid nader in relatie tot elkaar te onderzoeken.

In het wegedeneren van angstgevoelens treed eveneens een dilemma op, waar ook Koskela (1997) – die onderzoek deed onder vrouwelijke deelnemers – al over sprak: '[t]he subjective dilemma of being bold or

being “wise” (and submitting to the fearful role) (...)’ (p. 316). Enerzijds kunnen *boldness* en redenatiestrategieën bevrijdend werken, en personen in staat stellen om zich de stedelijke ruimte toe te eigenen (en/of terug te winnen). Jefferson e.a. (2017) wijzen ook wel in de richting van wat zij *unrealistic optimism* noemen, de gedachte dat men niets zal overkomen. Ondanks dat deze gedachte niet overeen hoeft te komen met de werkelijke kans dat er iets gebeurt, kan deze psychologisch gezien voordelig zijn, omdat het helpt bepaalde negatieve (onprettige) gevoelens te sussen. Anderzijds betoogt Warr (2000) dat het ook onwenselijk kan zijn dat burgers risico’s (te) laag inschatten, omdat dit volgens hem de kans op slachtofferschap kan vergroten. Bij het interpreteren van onze resultaten moeten enkele zaken in acht worden genomen. Een eerste en voor de hand liggend aspect is onze keuze om onderzoek te doen onder studenten, en in de context stedelijke nacht en stedelijke uitgaansgebieden in het bijzonder. De focus op studenten beperkt de reikwijdte van de uitspraken die hier gedaan zijn en nodigt uit om soortgelijk onderzoek onder andere groepen van het uitgaanspubliek uit te voeren. Daarbij zou ook nadrukkelijker aandacht kunnen worden besteed aan de wijzen waarop verschillende markers van sociale identiteit (bijv. gender, woonlocatie, leeftijd, enz.) samenhangen met veiligheidsbeleving en daaraan gerelateerde gedragsaanpassingen. Verschillende onderzoeken onderschrijven bijvoorbeeld het belang van een *gendered account* op vermijdingsgedrag (May e.a. 2010; Starkweather 2007) en veiligheidsbeleving meer in het algemeen (Pain 1997, 2001; Whitzman 2007). Hoewel dit niet tot de originele doelstellingen behoorde, suggereert ook ons resultaat enkele verschillen in geslacht en per woonlocatie.

Anderzijds is, voor zover wij weten, eerder onderzoek dat ‘situationele coping’ binnen een uitgaansomgeving bestudeert nog niet beschikbaar. Resultaten laten zien dat deze context belangrijke inzichten oplevert waar het gaat om veiligheidsbeleving en de strategieën hoe mensen daarmee omgaan. Daarmee illustreren we hoe ruimten waarin mensen zich zorgen maken over criminaliteit niet enkel tot vermijding leiden, maar (ook) kunnen worden getransformeerd in veilige(re) ruimten.

Literatuur

Brands & Van Aalst 2017

J. Brands & I. van Aalst, 'Veilig uitgaan: tegenstrijdige gevoelens over inzet politie en andere maatregelen', *Tijdschrift voor Veiligheid* (16) 2017, afl. 4, p. 24-40.

Brands e.a. 2015

J. Brands, T. Schwanen & I. van Aalst, 'Fear of crime and affective ambiguities in the night-time economy', *Urban Studies* (52) 2015, afl. 3, p. 439-455.

Van der Burgt 2015

D. van der Burgt, 'Spatial avoidance or spatial confidence? Young people's agency in the active negotiation of risk and safety in public space', *Children's Geographies* (13) 2015, afl. 2, p. 181-195.

Chatterton 1999

P. Chatterton, 'University students and city centres – the formation of exclusive geographies: The case of Bristol, UK', *Geoforum* (30) 1999, afl. 2, p. 117-133.

Crawford & Hutchinson 2015

A. Crawford & S. Hutchinson, 'Mapping the contours of "everyday security": Time, space and emotion', *British Journal of Criminology* (56) 2015, afl. 6, p. 1184-1202.

Farrall e.a. 2012

S.D. Farrall, J. Jackson & E. Gray, *Social order and the fear of crime in contemporary times*, Oxford: Oxford University Press 2012.

Ferraro & LaGrange 1987

K.F. Ferraro & R.L. LaGrange, 'The measurement of fear of crime', *Sociological Inquiry* (57) 1987, afl. 1, p. 70-97.

Fileborn 2016

B. Fileborn, 'Doing gender, doing safety? Young adults' production of safety on a night out', *Gender, Place & Culture* (23) 2016, afl. 8, p. 1107-1120.

Gabriel & Greve 2003

U. Gabriel & W. Greve, 'The psychology of fear of crime. Conceptual and methodological perspectives', *British Journal of Criminology* (43) 2003, afl. 3, p. 600-614.

Jackson 2005

J. Jackson, 'Validating new measures of the fear of crime', *International Journal of Social Research Methodology* (8) 2005, afl. 4, p. 297-315.

Jackson & Gray 2009

J. Jackson & E. Gray, 'Functional fear and public insecurities about crime', *The British Journal of Criminology* (50) 2009, afl. 1, p. 1-22.

Jefferson e.a. 2017

A. Jefferson, L. Bortolotti & B. Kuzmanovic, 'What is unrealistic optimism?', *Consciousness and Cognition* (50) 2017, p. 3-11.

Koskela 1997

H. Koskela, "'Bold walk and breakings": Women's spatial confidence versus fear of violence', *Gender, Place & Culture* (4) 1997, afl. 3, p. 301-320.

Van Liempt & Van Aalst 2013

I. van Liempt & I. van Aalst, 'De nacht als onontgonnen onderzoeksterrein', *AGORA: Magazine voor Sociaalruimtelijke Vraagstukken* (29) 2013, afl. 5, p. 4-6.

May e.a. 2010

D.C. May, N.E. Rader & S. Goodrum, 'A gendered assessment of the "threat of victimization": Examining gender differences in fear of crime, perceived risk, avoidance, and defensive behaviors', *Criminal Justice Review* (35) 2010, afl. 2, p. 159-182.

Pain 1997

R.H. Pain, 'Social geographies of women's fear of crime', *Transactions of the Institute of British Geographers* (22) 1997, afl. 2, p. 231-244.

Pain 2001

R.H. Pain, 'Gender, race, age and fear in the city', *Urban studies* (38) 2001, afl. 5/6, p. 899-913.

Panelli e.a. 2005

R. Panelli, A. Kraack & J. Little, 'Claiming space and community: Rural women's strategies for living with, and beyond, fear', *Geoforum* (36) 2005, afl. 4, p. 495-508.

Reid e.a. 1998

L.W. Reid, J.T. Roberts & H.M. Hilliard, 'Fear of crime and collective action: An analysis of coping strategies', *Sociological Inquiry* (68) 1998, afl. 3, p. 312-328.

Riger e.a. 1982

S. Riger, M.T. Gordon & R.K. LeBailly, 'Coping with urban crime: Women's use of precautionary behaviors', *American Journal of Community Psychology* (10) 1982, afl. 4, p. 369-386.

Saldaña 2009

J. Saldaña, *The coding manual for qualitative researchers*, Londen: Sage 2009.

Schwanen e.a. 2012

T. Schwanen, I. van Aalst, J. Brands & T. Timan, 'Rhythms of the night: Spatiotemporal inequalities in the nighttime economy', *Environment and Planning A* (44) 2012, afl. 9, p. 2064-2085.

Solymosi e.a. 2015

R. Solymosi, K. Bowers & T. Fujiyama, 'Mapping fear of crime as a context-dependent everyday experience that varies in space and time', *Legal and Criminological Psychology* (20) 2015, afl. 2, p. 193-211.

Spithoven 2017

R. Spithoven, *Keeping trouble at a safe distance. Unravelling the significance of 'the fear of crime'*, Den Haag: Eleven International Publishing 2017.

Starkweather 2007

S. Starkweather, 'Gender, perceptions of safety and strategic responses among Ohio University students', *Gender, Place & Culture* (14) 2007, afl. 3, p. 355-370.

Warr 2000

M. Warr, 'Fear of crime in the United States: Avenues for research and policy', *Criminal Justice* (4) 2000, afl. 4, p. 451-489.

Wesely & Gaarder 2004

J.K. Wesely & E. Gaarder, 'The gendered "nature" of the urban outdoors: Women negotiating fear of violence', *Gender & Society* (18) 2004, afl. 5, p. 645-663.

Whitzman 2007

C. Whitzman, 'Stuck at the front door: Gender, fear of crime and the challenge of creating safer space', *Environment and Planning A* (39) 2007, afl. 11, p. 2715-2732.

Williams 2008

R. Williams, 'Night spaces: Darkness, deterritorialization, and social control', *Space and Culture* (11) 2008, afl. 4, p. 514-532.